

Sex med Lama

er ikke altid en god ide
hverken for Lama eller partner

af Lama Tendar Olaf Høyer

Billedet viser Zen mesteren *Bodhidharma*, hvis øre er i hænderne på en kurtisane...
(billedet er fra John Stevens bog: *Lust for Enlightenment*)

Etik er ikke altid et nemt emne, når erotik er involveret. Erotisk frustration og simpelt begær kan ødelægge et ellers gavnligt forhold mellem elev og Dharma-lærer. Der findes jo *Tantra* erotik (*karma mudra*) som legitim praksis form (*sadhana*), hvor eleverne traditionelt indgår i en særlig erotisk forening med Lama'en selv – eller med hans kone – som indvielse, sanskrit: *abhisheka*. Siden vil *yogi'en* finde egnede partnere til sin egen *sadhana*. Det er en gammel tradition. Det er naturligvis ikke noget for munke og nonner. Alligevel er der nogle, som mener, at det også er OK for de ordinerede, fordi *Tantra* løfter overgår *Vinaya*. Det mener man dog ikke i alle de større klostre. De lærde er aldrig blevet enige om det.

Det er en besværlig vej for hvem som helst at bruge problemområdet erotik til at blive også løsningen på alle sådanne problemer med at kunne give slip på tilknytning og identifikation til erotik for at opnå indsigt, befrielse og oplysning. For folk med erotik som besættelse, **kan** *karma mudra* benyttes til befrielse. Fordi både problemet og løsningen findes samtidigt i det samme sind på det helt samme sted, er der også *Trantra* erotik som metode. Den er ligesom naturligt til stede. Den erotiske forening skal foregå i en tilstand af *samadhi*, altså meditativ fordybelse. Denne metode er derfor næsten umulig at udføre korrekt. Eller sagt på en anden måde, så skal man forsøge at gøre det rigtigt mange gange, før det lykkes.

Da der jo i *Tantra* er hierarkisk forskel på Lama og elev, lægges der nemt op til, at mester misbruger lærlingen, hvis mester ikke selv faktisk er en rigtig mester, men i stedet er offer for indbildning, sanskrit: *ahamkara* og *moha* – se også under: *rahu* (i *Ordforklaringen*).

For en stakkels uoplyst landsby Lama er det ikke åbenbart, hvad der er befriende karma mudra og hvad der er seksuel udnyttelse og selv tilfredsstillelse. For flere kendte 'mestre' synes det også vanskeligt at kunne skelne. Den notorisk mest kendte er Nyingma Lama'en *Sogyal Rinpotje*, som ellers mest er kendt for sin bog: 'The Tibetan Book of Living and Dying.' Sogyal Rinpotje har samlet en række anklager mod sig om seksuel udnyttelse af flere af sine elever. En 10 millioner \$ retssag endte med et forlig, så vi fik ikke fortalt de saftige detaljer, ej heller erstatningens størrelse.

(links: www.theguardian.com/commentisfree/belief/2011/jul/01/lama-sex-abuse-sogyal-rinpoche-buddhist & https://en.wikipedia.org/wiki/Sogyal_Rinpoche).

Kritikken af Sogyal Rinpotje har taget til i august 2017, hvilket har fået ham til at trække sig fra ledelsen af sin organisation 'Rigpa'. Læs om det på disse links:

1) Sogyal Rinpotje's fratræden:

www.tilogaard.dk/english/Sogyal_Rinpoche_resignation_letter_1_sr_1_etter_august_2017_eng-1.pdf.

2) Rigpa's ledelses reaktion:

www.tilogaard.dk/english/Sogyal_Rinpoche_resignation_Rigpa_board_reaction_letter_2_rigpa_letter_aug_2017_eng-1.pdf.

3) Presse meddelelse fra Rigpa:

www.tilogaard.dk/english/Sogyal_Rinpoche_resignation_Rigpa-press-statement-final-2017_08_11.pdf.

4) Sogyal Rinpotje's elever's åbne brev med deres klager:

www.tilogaard.dk/english/Sogyal_Rinpoche_students_complain_Letter_to_Sogyal_Lakar_14_06_2017.pdf.

Nu er også Lama Norhla i USA blevet anklaget for at have udnyttet sine kvindelige elever i årtier. Det har fået hans organisation til at arrangere en konference om erotik og korrekt forhold mellem Dharma-lærere og elever: <http://kagyu.com/introduction/ethics-policy>

(– bemærk venligst, at dette Dharma center indgår i den 'alternative' 17. Karmapa *Ogyen Dordje's* netværk. Lama Norlha står ikke i forbindelse med den 'klassiske' 17. Karmapa *Thrinle Taye Dordje*, Tilogaards protektor eller med hans netværk.)

Lama Norlha blev født i Kham i 1935. Da han var 8 år gammel, gik han i kloster. Han flygtede fra Tibet i 1961. Lama Norlha var derpå 7 år i Kalu Rinpotje's kloster i Sonada, Indien. I 1976 rejste han til USA og blev leder af Dharma centeret Kagyu Thubten Choling. Han har også besøgt Danmark. Lama Norlha har angiveligt haft mange erotiske forhold, siden han kom til USA. Nu er han officielt afsat og pensioneret. Det er lidt besynderligt at høre om, men næppe overraskende for kendere af den tibetanske kultur.

Disse historier om seksuelt potente tibetanske Lama'er med stor erotisk appetit, som tilsyneladende mangler evne til at give slip på tilknytning og identifikation med de lidenskabelige følelser (*kleshas*), dukker hele tiden op. Så det ligner et typisk problem, som

lejlighedsvis opstår. Derfor er der god grund til at overveje problematikken og se sig for. Forholdene er ikke altid i god orden.

Problemet i den slags sager er naturligvis, at vi som udenforstående ikke kan gennemskue, om der er tale om seksuel udnyttelse eller om perfekt Tantra erotik på den korrekte måde.

Det er jo altid eleverne, som beklager sig og føler sig erotisk misbrugt. Nogle gange oplever eleverne fortrydelse lang tid efter, at begivenhederne fandt sted. Man kan derfor antage, at de ikke har lært noget, samt at det er dem, som ikke er i stand til at udføre Tantra korrekt, mens Lama'en muligvis har forsøgt at vise dem en særlig vej til befrielse og oplysning på en fagligt ordentlig måde. På den anden side er Lama'en måske misbruger af den hierarkiske magt situation til at stå i erotisk forhold til sin elev med hensigt om personlig fornøjelse og orgasme, uden forståelse for elevens situation og uden at blande *Bodhicitta* ind i det. I så fald er der ikke *samaya*, og Tantra løfterne har ingen gyldighed i forholdet, fordi der ikke var noget *samaya* til at begynde med, ifølge den 8. Karmapa Mikyo Dordje. Det er jo ikke til at vide, hvad der er op og ned, men de klagende elever lider meget ondt, fordi de har været fanget i et spil, som de ikke kunne overskue, og som de ikke kunne undgå, dengang det foregik. Først senere går det op for dem, at de jo kunne sige fra. Alt i alt efterlades de med følelse af skam. Så selvom Lama'en i bedste fald har prøvet på at lære eleverne karma mudra, så er det åbenbart ikke lykkedes, og eleverne kan ikke undgå at opfatte sig selv som ofre og Lama'en som sofistikeret voldtager. Det Dharma fællesskab, som de indgår i, lider herefter typisk skade, og folk søger væk.

Det er ikke åbenbart, hvad der er rigtigt eller sandt. Sådanne sager er derfor svære at udrede. Det er dog typisk, at de misbrugte elever føler sig krænket og udnyttet, og at Lama'en ikke siger noget, måske på grund af *samaya* - eller fordi det hele bare er for dumt.

Det er derfor, at Tantra erotik både sjældent forekommer og er vanskeligt at udføre. Det er heller ikke den 'højeste' vej. Det er som bekendt *Mahamudra*, hvor der ikke anvendes en erotisk partner – hvor man ikke dyrker Tantra erotik.

Den kloge Lama og Dharmalærer vil afholde sig fra erotiske forhold til sine elever. Det er som hovedregel uprofessionelt og kan kun finde anvendelse i ganske særlige tilfælde, for eksempel hvis Lama'en er gift med sin karma mudra, hvorved hierarkiet i nogen grad udlignes.

I Oldtidens Indien var erotisk Tantra en tradition blandt Indiens hjemløse og omvandrende *sadhu'er* eller 'hellige mænd' og *yogi'er*. I deres miljø fungerede traditionen godt, fordi der ikke var meget af privat ejendom, privatliv, familie ære eller varige forhold. Derimod har karma mudra aldrig fungeret godt indenfor organiseret religion generelt eller på klostrene specifikt. Den første Karmapa *Dysum Khyenpa* blev således bortvist fra sin Lama *Gampopa's* kloster på

grund af Tantra erotik indenfor kosterets mure for 900 år siden. Det var hverken første eller sidste gang, at sådanne bortvisninger har fundet sted.

Hvad der er etisk korrekt i en Tantra sammenhæng, kan være yderst etisk ukorrekt i en mondæn *samsara* sammenhæng. Når man dyrker erotik, inviterer man nærmest automatisk også den stærke lidenskabelige følelse af misundelse og ikke blot begær. Lige i hælene følger naturligt stolthed og vrede. Der opstår også forvirring. Men der opstår ligeså nemt stor følsomhed og åbenhed, så Bodhicitta er bestemt en mulighed, hvis du virkelig er efter det. Selvom Tantra erotik er designet til at håndtere og overvinde erotikkens invitation til tilknytning og identifikation, så fører denne kunst ligeså nemt til mere af slagsen. Erotik er forførelse, så Tantra erotik kan også være fuldstændigt forførende og blive misbrugt.

Billedet viser den nu afdøde Lama Norlha, som mange amerikanere nu synes er en værre grisebasse. Lama Norlha er dog ikke nødvendigvis et svin. Han kan have haft en opfattelse af, at han hjalp sine erotiske partnere til Bodhicitta. Men det ved vi ikke noget om. Ligesom sagen med Lama Yeshe hos Kundreul Ling (*Le Bost*) i Frankrig for adskillige år siden, ligner dette en simpel og udbredt dårlig praksis mellem en højt placeret person, som seksuelt misbruger en person af lavere rang. I det gamle Tibet ville folk ikke have protesteret mod sådan behandling, for man ved jo aldrig - måske er Lama'en en Buddha. Lama Norlha er muligvis gået ud fra, at man tænker på samme måde i Amerika.

Det er imidlertid også tænkeligt, at Lama Norlha var seksuelt frustreret, fordi han var munk med dårlig motivation - i hvert fald udviste han dårlig opførsel, uanset hvad han måtte have troet. Han har dog næppe gjort noget kriminelt. Sagen handler om umoral og dårlig etik. Sagen er også en advarsel til alle om, at ikke alene har Lama'en et ansvar i forhold til sine elever - eleverne har også et ansvar. De bør ikke lade sig manipulere og forføre i en religions navn. Eleverne skal sikre sig, at deres integritet bliver respekteret. Eleverne skal også sikre sig, at Lama'en er kvalificeret. Hvem skal ellers gøre det? Det er i sig selv en kunst, at undersøge en Lama's ry og kvalifikationer. Verden er fuld af uoplyste mennesker, og Lama'erne er ikke nødvendigvis Buddha'er.

Den gode nyhed er, at misbruget blev opdaget, Lama'en afsat og alle blev forhåbentligt klogere...

Den dårlige nyhed er, at vi ikke ved, om Lama Norlha er uskyldig eller i hvert fald vildfaren i sin opfattelse af amerikanere. Måske var han blot for optimistisk om elevernes engagement og evner. Måske er folk i Vesten for snerpede. Måske er sagen, at ingen blev klogere...

På Tilogaard undervises der ikke i Tantra erotik. Det er faktisk svært at finde en Dharma-lærer til emnet, hvis du er interesseret.

Magasinet *Tricycle* i USA har bedrevet en artikel om Lama Norlha: <https://tricycle.org/trikedaily/kagyuthubten-choling-monastery-working-sex-impropriety/>.

Læs også: <https://tricycle.org/magazine/sex-sangha-again/>.

Læs mere: www.lionsroar.com/kagyu-thubten-choling-addresssangha-about-lama-norhla-rinpoches-sexual-misconduct-withstudents/

Læs også: <https://www.lionsroar.com/confronting-abuse-power/>.

Dette sidste link er udtryk for en nyttig tilgang til problemerne. Det typiske seksuelle 'rovdyr' - som står hinsides mulig dialog - diskuteres også.

Dzongsar Khyentse Rinpotje har også kommenteret Sogyal Rinpotje's skandale med en lidt lang artikel: www.tilogaard.dk/Dzongsar_Khyentse_on_sex_with_the_Lama_August_2017.pdf. Denne artikel er meget vigtig for enhver elev i *Buddhadharma*. Jeg har tilføjet kommentarer på artiklens svage punkter.

Nogle lærer det aldrig

På de forskellige organisationers netsteder, som er direkte forbundet med Lama Norlha og Sogyal Rinpotje, står der ikke noget om sex skandaler, selvom disse to Lama'er klart og tydeligt har tilkendegivet deres formelle tilbagetræden og sagt undskyld for deres opførsel. Det kan virke som om, at de slet ikke har trukket sig. Meget mærkeligt – som om de samtidigt vil benægte det...

Den samme slags mærkelige holdning findes også hos den 'alternative' Jamgon Kongtrul **Lhabrang**. Når man besøger deres netsteder, er det som om, at Tulku'en slet ikke har forladt dem, selvom han faktisk forlod organisationen i april 2016, idet han udtalte, at han ikke følte sig som en inkarnation af Jamgon Kongtrul, og at han hellere ville leve sit liv uden denne organisation. Læs om det her: www.tilogaard.dk/2_Jamgon_Kongtrul_Rinpotjes.pdf.

(Bemærk venligst, at den 'klassisk' inkarnerede Jamgon Kongtrul Rinpotje, Beru Khyentse Rinpotje's søn, både føles som sin forgænger, opfører sig som ham og ikke har noget problem med at være en sådan reinkarnation. Jeg kalder hans inkarnation 'klassisk' fordi han blev udnævnt af den 'klassiske' Karmapa Thrinle Taye Dordje. Den 17. Karmapa Thrinle Taye Dordje blev kaldt 'klassisk' af Shamar Rinpotje.)

Postscript:

Lama Norlha døde den 19. februar 2018 i en alder af 79 år.

I juni 2018 udbrød der endnu en sex skandale i USA med Sakyong Mipham Rinpotje, lederen af Shambhala Trænings programmet. Du kan læse om det i artiklen: *Sex skandale i Shambhala*.

Også den pære amerikanske 'Punk' Dharmalærer Noah Levine lavede en sex skandale i USA, september 2018.

Læs nedenfor om den videre udvikling af Sogyal Rinpotje's skandale, da den uafhængige advokat rapport om hans overgreb og misbrug blev offentliggjort i september 2018. Artiklen er en kopi af nyheds rapporten i Tilogaards nyheds sektion.

7. september - opdateret 12. september 2018.

Rapport fra den uafhængige undersøgelse af Sogyal Rinpotje's sex skandaler offentliggjort

Sogyal Rinpotje blev sidste år anklaget for skadelig erotik med nogle af sine kvindelige elever samt magt misbrug og personlig berigelse. Efterfølgende forlod han lederskabet af sit netværk af centre kaldet 'Rigpa' og stoppede sin virksomhed som Dharmalærer hos Rigpa. Rigpa's ledelse satte en uafhængig advokat undersøgelse igang ved firmaet Lewis Silkin for at afdække forholdene og omfanget af dem.

Rapporten er nu færdig. Den anbefaler, at organisationen 'Rigpa' adskiller sig så meget som overhovedet muligt fra Sogyal Rinpotje.

Desuden anbefales det, at Sogyal Rinpotje aldrig i fremtiden kommer til at undervise eller deltage i Rigpa's arrangementer. Desuden bør han heller ikke kontakte Rigpa's medlemmer. Det er så spørgsmålet, om Rigpa kan leve op til alle disse anbefalinger. Eller om de er i stand til at opfatte deres Guru som en svindler og et seksuelt rovdyr, ligesom rapportens efterforsker tydeligvis har konkluderet.

I rapportens konklusion skriver Lewis Silkin's efterforsker: "ikke alle anklager mod Sogyal Rinpotje kan opretholdes...men ud fra det tilgængelige bevis materiale vejet mod det sandsynlige [dette er retskravet i USA for bevis ved civile søgsmål], tror jeg selv på:

A.) nogle af Sogyal Lakar's elever...er blevet udsat for alvorlig fysisk, seksuel og emotionelt misbrug af ham [Sogyal Rinpotje].

B.) desuden var der visse individer [som havde været elever af Sogyal Rinpotje i lang tid og som derfor havde en vis indflydelse i organisationen] som havde kendskab til i hvert

fald nogle af disse begivenheder og som undlod at gøre noget ved det, hvorved andre blev bragt i fare.”

I øvrigt skriver rapportens efterforsker også: “Nogle af anklagerne, som rettes mod Sogyal Lakar, ville udgøre strafbare forhold, hvis det kan bevises...jeg har opfordret de personer, som mener at de er ofre for kriminel opførsel [det vil sige voldtægt], at de sætter sig i forbindelse med politiet, hvis de føler sig i stand til det.”

Det er i det hele taget et noget voldsomt billede, som tegner sig af Sogyal Rinpotje i de mange vidne beskrivelser af hans opførsel. I følge anklagerne og vidnerne var han ikke blot et seksuelt rovdyr og ikke blot en hidsig mand, men også temmelig voldelig Lama, som også gerne krævede penge af sine ofre. At hans opførsel havde noget med Tantra at gøre, skal man vist være ret uvidende for at tro på.

Desværre var der ikke veludviklede begreber om ‘samaya’ - Tantra løfterne - i Rigpa organisationen. Det var jo Sogyal Rinpotje, som skulle burde have forklaret begreberne og sammenhængen. Det gjorde han åbenbart ikke. I stedet krævede han lydighed og tavshed som om, at folk havde samaya med ham. Som det fremgår af link’et nedenfor, kan det ikke have været tilfældet. Sogyal Rinpotje var ikke en mester, så han var ude af stand til at formidle et samaya til at begynde med.

Rigpa's ledelse skriver på baggrund af rapporten: "Rigpa forpligter sig til at handle på baggrund af denne rapport's anbefalinger. Vi vil gøre fremskridt i samråd med [Rigpa] fællesskabet."

Seks 'senior' medlemmer af ledelsen går af i forbindelse med, at Lewis Silkin's rapport offentliggøres. Hvorfor siges der ikke noget om, så vi ledes til at formode, at det skyldes indforstået viden om Sogyal Rinpotje's eskapader, som rapporten beretter om. Dette leder os til ligeledes at antage, at resten af ledelsen så vel sagtens ikke havde kendskab og delagtighed i overgrebene, men det er jo ikke det, som meddelelsen siger. Det er faktisk svært at forestille sig, at der var nogen i ledelsen, som ikke vidste noget om det. Så hvorfor er det kun 6 personer, som går af? Det her antyder unægtelig, at historien kun er begyndt og skandalen ikke færdig med sin udvikling.

Det vides ikke, hvor stor skade Rigpa organisationen har taget af denne ret store skandale, som har foregået i en periode på 30 år. Men man må jo næsten antage, at der er tale om ret mange mennesker, som har lidt sår og trauma i Sogyal Rinpotje's selskab. Den undersøgende advokat skriver, at efter hun begyndte på sin efterforskning, har mange flere meldt sig som ofre. På et tidspunkt måtte hun simpelthen lukke for tilgangen af interviews af ofre, fordi budget og tidsrammen blev overskredet. Disse ofre er ikke kun blevet traumatiserede. De har også fået øget deres forvirring om sandhed og godhed og måske mistet muligheden for en ægte religiøsitet. Så i stedet for skandale burde vi

måske tale om en katastrofe, hvor hverken førstehjælp eller anden akut hjælp blev foranstaltet. Hvor ingen stoppede katastrofen, skønt de måske havde kunnet.

Så ikke blot dyrkede Rigpa overtro om samaya. De kunne heller ikke manifestere Bodhicitta, når det gjaldt Sogyal Rinpotje's ofre. Det antyder jo, at der må have været en slags eksistentiel lammelse af hele organisationen, hvor almindelig medmenneskelighed ikke kunne finde sted på grund af et tabu. På denne baggrund bliver det nok ret svært at reparere noget som helst. Alle har været alt for dumme og handlet i strid med deres egen samvittighed.

Vi får vel sidenhen se, om ledelsens tiltag til reformation er tilstrækkeligt til at få organisationen til at overleve og genfinde sig selv. I hvert fald er der stærke kræfter, som prøver at få tingene på plads, men måske er der flere skeletter i skabene. Hele ledelsen bør velsagtens gå af og give plads til nye og friske syn og kræfter, hvis en reform skal lykkes. Chancerne for reform er ikke gode for en pilrådden organisation.

Første gang, vi hørte, at noget var råddent hos Rigpa, var allerede i halvfemserne. Der blev indledt en retssag mod Sogyal Rinpotje om voldtægt, så vidt vides. Men vi blev aldrig klogere, fordi parterne indgik forlig med en tavsheds klausul, så vi ved ikke en gang, hvor stor en erstatning, der blev udbetalt til klageren. Vi ved, at der blev rejst et million krav - det var jo i USA. Rapporten kommer lidt ind på det, men indeholder sådan set ikke noget nyt om den sag.

Der gik således rigtig lang tid, før den nuværende skandale brød ud. Alt andet lige, så tyder det jo på, at organisationen 'Rigpa' er pil rådden. Det er i hvert fald det indtryk, som vi udenforstående efterlades med. Der findes måske sunde og gode mennesker i ledelsen, men egentlig ville man jo forvente, at alle de kloge for længst har forladt Rigpa. I så fald var ledelsen jo overladt til de knapt så smarte, som også må formodes at have været indforstået med Sogyal Rinpotje i hans eskapader. Muligvis har de opfattet eskapaderne som såkaldt 'usædvanlig visdom,' men i så fald er de jo nærmest medskyldige i skaderne på ofrene. Dumhed er ingen undskyldning, skønt det kan være en forklaring.

Var der virkelig kun seks personer, som var medvidende om Sogyal Rinpotje's eskapader? Var der slet ingen Sogyal 'kloner'? Nogle elever, som syntes at de burde efterligne deres store Guru? Opstod der ikke en syg kultur ved de festlige lejligheder. Spredte det sig ikke til mange Rigpa centre over hele verden, når nogle havde været med til eskapaderne? Det kan da være, at det ikke skete, men folk med menneske kundskab vil faktisk forvente, at den syge kultur ville sprede sig. Så måske er sagen kun begyndt. Dette er ganske vist skinbarlig spekulation, men:

Sagen ligner jo skandalen hos Shambhala International, hvor udskejelserne ikke var begrænset til Guru'en, men havde spredt sig til hele organisationens øverste lag og center ledere. Nå, vi andre kan i det mindste lære af alle disse skandaler. Der findes faktisk god erotisk moral eller etik, som ikke er viktoriansk eller snerpet på andre måder. Den handler ganske enkelt om, ikke at skade andre, men at udvise respekt og om muligt at gavne og gøre glad, give overskud af energi og inspiration til alle, om at gavne og beskytte alt det værdifulde, værdige, sunde og gode - både hos sig selv og alle andre.

Men læren er først og fremmest: slap af - og fald ikke for en svindler. Det er ikke godt for svindleren, og det er heller ikke godt for dig. Erotik er ikke farligt, men en kunst, som visse mennesker aldrig lærer. Samaya er også problematisk, fordi det er blevet et udvandet begreb i Tibet og er blevet brugt på måder, som det ikke var ment af Mahasiddha'erne i Indien.

Det store 'Lerab Ling' Rigpa center i Frankrig er blevet suspenderet fra den franske buddhistiske union i august 2017. Unionen gad ikke mere. Nu får vi vel så se, om Rigpa's medlemmer også står af. I diverse rapporter, som du finder links til nedenfor, beskrives Sogyal Rinpotje som en bedrager med en dårlig uddannelse generelt og specifikt en ganske ringe uddannelse i Buddhadharma. Han er ikke Tantra mester og besidder ingen indsigt.

Læs her Lewis Silkin's uafhængige rapport om Sogyal Rinpotje's sex skandale og magt misbrug i sin helhed som PDF fil:
www.tilogaard.dk/Sogyal_Rinpotje_sex_skandal_and_Rigpas_lawyer_Lewis_Silkin_report_september_2018.pdf

Læs Mary Finnigan's online rapport:
<https://behindthethangkas.wordpress.com/>

(Mary Finnigan er journalist og skriver for 'The Guardian' i Storbritanien. Hun har lavet en omfattende rapport om Sogyal Rinpotje kaldet: 'Behind the Thangkas.' Oprindeligt blev rapporten lavet i 2011, men er så løbende blevet opdateret, efterhånden som skandalen udfoldede sig.)

Læs også artiklen: *Samaya*, om hvad dette kerne begreb indenfor Tantra betyder, og hvilke almindelige misforståelser der er i omløb, skønt der burde advares mod dem.

Bøger:

'Tibetan Arts of Love' af Gendün Chöpel, oversat og kommenteret af professor Jeffrey Hopkins; udgivet af Snow Lion Publications, 1992. ISBN: 0-937938-97-1.

'Lust for Enlightenment - Buddhism and Sex' af John Stevens; udgivet af Shambhala Publications, 1990. ISBN: 0-87773-416-X.